

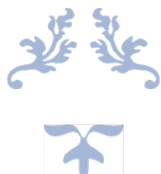
שיעורים בספר הזוהר

על התורה והמועדים

פרשת האזינו

מאת הרב יצחק לאווי

גליון ב- האזינו שבת שובה תשפ"א

לשמיעת וצפיה בשיעורים, וכן לשאר שיעורים וכתבים,
ולהרשמה לקבלת עדכונים שבועיים באימייל

yitzchoklowy.com

תוכן

- 4זוהר האזינו: מאמר א - קמתי אני לפתוח לדודי
- 4קול דודי דופק הוא משה
- 4כל תוכחות משה באהבה היו
- 4דודי חמק עבר - וימת שם משה
- 5דודי חמק זה הקב"ה
- 5משה מיאן במלאך ויהושע קיבלו
- 6זוהר האזינו: קמתי אני לפתוח לדודי ודודי חמק עבר
- 6גילוי תורת הלב ביום האחרון והצער על כך
- 7קריאת כל הפרשה בניגון שיר השירים
- 10רבי יצחק: דודי זה הקב"ה
- 12זוהר האזינו: מאמר ב – האזינו השמים
- 12משה קרוב למלך וישעיה רחוק
- 12משה דיבר מעצמו וישעיה כי י"י דיבר
- 12האזינו השמים רומזים לשם
- 12משה דיבר על השמים הידועים וישעיה על שמים סתם
- 14זוהר האזינו: לדבר אל השמים והארץ
- 14שמעו נא רבותי השמים והארץ
- 15משה בשמים וישעיה בארץ
- 17משה דיבר בשם עצמו וישעיה בשם ה'
- 18מילות משה הם מקורות שמות הקודש
- 19משה מדבר על השמים הידועים וישעיה על השמים סתם

זוהר האזינו: מאמר א – קמתי אני לפתוח לדודי

קול דודי דופק הוא משה

[א] רבי יהודה פתח : (שה"ש ה) קמתי אני לפתוח לדודי ודודי חמק עבר וגו'. מה כתיב לעילא, אני ישנה ולבי ער קול דודי דופק פתחי לי.

אני ישנה - אמרה כנסת ישראל אני ישנה מפקודי אורייתא בזמנא דאזילנא במדברא.

ולבי ער - לאעלא לארעא למעבד להו דהא כל פקודי אורייתא בארעא משתכחין.

קול דודי דופק - דא משה דאוכח להו לישראל בכמה ויכוחין, בכמה קטטין, דכתיב אלה הדברים וגו', (דברים ט) ממרים הייתם עם יי', (שם) ובחורב הקצפתם את יי' וגו'. הדא הוא דכתיב דופק.

כל תוכחות משה באהבה היו

[ב] ועם כל דא דמשה אוכח להו לישראל, ברחימותא דבר מלוי, דכתיב (דברים ז) כי עם קדוש אתה ליי' אלהיך ובך בחר יי' אלהיך להיות לו עם סגולה וגו', (שם יד) בנים אתם ליי' אלהיכם, (שם ד) ואתם הדבקים ביי'. ועל דא (שם כז) ושמעת בקול יי' אלהיך, (שם ז) כי מאהבת יי' אתכם וגו'. הדא הוא דכתיב פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי.

דודי חמק עבר - וימת שם משה

[ג] מה כתיב לעילא, קמתי אני לפתוח לדודי וגו' ודודי חמק עבר. אמרו ישראל: בעוד דהוינא זמינין למיעל לארעא ולקבלא אינון פקודי אורייתא על ידוי דמשה מה כתיב, ודודי חמק עבר, דכתיב (דברים לד) וימת שם משה עבד יי'.

בקשתיהו ולא מצאתיהו - דלא הוה דרא כדרא דמשה דקב"ה יעביד להו נימוסין כמה דעביד על ידוי.

דודי חמק זה הקב"ה

דן ר' יצחק אמר: קמתי אני לפתוח לדודי ודודי חמק עבר, דא קב"ה. דכל יומוי דמשה לא בעא מלאכא ושליחא לדברא עמיה. זכאה חולקיה דקב"ה אסתכם לרעותא דמשה.

בתר דשכיב מה כתיב, וירא מלאך יי' אל יהושע, וכתיב ויפול יהושע על פניו ארצה וישתחו ויאמר לו מה אדוני מדבר אל עבדו.

משה מיאן במלאך ויהושע קיבלו

ה] משה הוה שמע קלא קדישא דמלאכא עלאה ולא מזדעזע, וכ"ש מלאכא דלא בעי לחשבא ליה בלביה ולא קבליה.

תא חזי: כתיב ויאמר לא כי אני שר צבא יי' עתה באתי, ביומוי דמשה רבך אתינא ולא קבלני. ביה שעתא ידעו ישראל שבחא דמשה, בהווא זמנא בעו ישראל לקב"ה ולא אזדמן להו הכי כיומוי דמשה, הדא הוא דכתיב בקשתיו ולא מצאתיו קראתיו ולא ענני.

מקורות ומפרשים

אני ישנה מן המצוות ולבי ער לעשותן – פסיקתא דרב כהנא ה, ו
יהושע קיבל את המלאך שדחה משה – שמות רבה לב, ג. ובזוהר פרשת וילך רפג, ב ודברינו שם.

אור יקר האזינו סימן א

זוהר האזינו: קמתי אני לפתוח לדודי ודודי חמק עבר

גילוי תורת הלב ביום האחרון והצער על כך

א] שירת האזינו הוא האדרא זוטא של משה רבינו. או תאמר האדרא זוטא הוא שירת האזינו של רשב"י הרואה עצמו נשמת משה והולך בדרכו. ביום האחרון עלי אדמות ביקש משה וכמותו רשב"י למסור דברי תורה בשפה גלויה שלא העיז למסור במשך כל ימי חייו. וכך סידרו מסדרי הזוהר את האדרא זוטא שהוא תורת פטירת רשב"י בפרשת האזינו, ויש לראות שרוב דברי הזוהר על גוף פרשת האזינו לפני האדרא ולאחריו סובבים סביב מדרש יום פטירת משה בגוון יום פטירת רשב"י וצורך גילוי דברי תורה המיוחדים האלה ביום הזה. [ואמנם בסדר התורה אחר שירת האזינו הוא וזאת הברכה אך ראה אבן עזרא שמסדר וזאת הברכה שנאמרה לפני שירת האזינו, ובסדר האדרא סיים רשב"י כי שם צויה הויה את הברכה והוא מקביל אל וזאת הברכה שסיים בה משה אחר האזינו]

ב] פתח רבי יהודה: קמתי אני לפתוח לדודי ודודי חמק עבר. כמה הולם פסוק זה את תחושת היום הזה. כי כל שנות חיי הרב היה לתלמידים בטחון שהרב יענה להם את כל שאלותיהם כדרך שמשלו בגמרא יש לי שולחני לרצות בפניו את מעותי. ומתוך שבטחון יש לתלמידים אצל הרב מתרשלים הם בשימוש, אומרים הם מה לנו לבקש תורה ממנו הלא בכל מקום ספק נעלה ונשאל. ואף הרב עצמו דוחה את גילוי דברי תורתיו מיום אל יום בבקשו אחר אוננים המסוגלים לשמוע את דברי התורה שלו. כי כל רב אמת תורה יש לו בלב כשם שיש לו תורה בפה, ותורתו שבלבו מחכה לתלמיד הגון שישמע ממנו, ולפי שעל כל אחד יש לערער הוא להקפיד הרי גילויו נדחה מיום אל יום.

ג] ובהגיע היום האחרון, וחכמים יודעים את יומם, הרי מתקבצים כל הדחיות של כל הימים אל היום הזה ואומרים אם לא עכשיו אימתי. ואם נמתין עוד לזמן יותר

מוכשר ותלמידים יותר הגונים מה יעשו הראויים לכך כאשר לא ימצאו את הרב חי. אומר משה רבינו ולא נתן הויה לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה. היום הזה אספר לכם את כל מה שיש לי לספר לכם ולא סיפרתי להם עד הנה כי חיכיתי לפתיחת לב עין ואוזן שלכם. ואלמלא כן ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון, ואיה תהיה כל תורתך שלא מסרתי לכם אלא לפי הצורך וכפי הזמן ומה תעשו ביום שלא אהיה פה ואל מי תשאלו. דוחף אותו היום הזה למסור את הכל, על אף שעוד לא הגיע זמן גילוי תורה זו, ומסיים להם משה אחר השירה שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום. אותו לב שנפתחה היום תשימו אותו אל הדברים האלה כי אין אלה דברים יומימים אלא דברים שלא גיליתים כל הימים והיום הזה יש לכם לשים אליו לב עד שתבואו אל סודם. [ועי' עוד דברינו בל"ג בעומר]

ד] כשם שלב הרב רוצה לספר את כל סודו כל הימים ונדחה, כך לב התלמיד על אף שאיננו יודעו מבקש הוא את הדברים האלה, ונמנעו ממנו כל חיי הרב. והנה הגיע יום ושלא בזכותו אלא מדוחק הזמן סיפר לו הרב את כל סודו. ובאותו גילוי נאסף אל עמיו. הולך התלמיד וזועק ומקונן הלא זה עתה ידעתי מי הרב שלי ומה רוצה ללמד אותי וכבר נעלם ממני. הלא עד עתה לא היה לי לב לדעת ואזנים לשמוע. ובדיוק בזמן שהתחלתי להבין והתחיל הרב למסור לי את ליבו והיטיתי אוזן, וכבר היום הזה לוקח ה' את אדוניך מעל ראשך. הרי וודאי על כך דיבר שלמה, איך אחרי כל הדחינות שמיאנתי לשמוע קול דודי דופק, וסוף ארבעים שנה כבר קמתי אני לפתוח לדודי, בקומה שלימה ובלב חפיצה, והנה פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר. ויבכו בני ישראל את משה שלשים יום.

קריאת כל הפרשה בניגון שיר השירים

ה] הולך רבי יהודה ומפרש את כל פרטי אותו פרשה על דורו של משה, על דורו של רשב"י שהוא משה. כי מאחר והרכיב פרשה זו על פרשה זו הרי יש לנו להבין ולקרוא את כל פרשיות ימי מיתת משה באותו הטעם ובאותו הניגון של פרשת

קול דודי דופק. כי זהו סוד כל הפתיחות שבזוהר ובמדרש, כי פתח רומז לחכמה שנקודתה פתח ככתוב פיה חכמה בחכמה. והחכמה סודה טעמים כנודע סדר טעמים נקודות תגין אותיות. ועל ידי פתיחת פרשה זו בפרשה אחרת לומדים אנחנו לפתוח את אור החכמה שהוא אור הטעמים שלה פרשה, לקרוא אותה בטעם ובניגון של אותה פרשה, שהוא עיקר סוד המדרש והזוהר לדעת את הטעם העליון בכל התורה כולה. וברגע שמצאנו גזירה שווה של פרשה זו לחברתה מיד מואר לנו אור חדש ניגון חדש על כל הפרשה כולה.

ו] אני ישנה ולבי ער – מהו שינה זו שהיתה באותו הזמן וכיצד היה ליבי ער בה. פירש רבי יהודה במילים אלה את כל הדרמה של היום הזה. אני ישנה במדבר אע"פ שמשנה ותורתו עמי, לפי שאין כל התורה אלא להיכנס בה לארץ. ואם כן אני ישנה מן המצוות, כדרך שדרשו חז"ל במקומות מספר ישנו מן המצוות. אע"פ שבזמן זה עצמו ליבי ער בתורה, שהרי המדבר וודאי הוא הזמן הנהדר ביותר מצד תלמוד התורה מפיו של משה. ועוד לאותו הזמן של סיום ארבעים שנה ממש, אני ישנה שעוד לא הגעתי לארץ. וליבי ער שהנני מוכן ומזומן היום הזה להיכנס לארץ ולשמוע את כל דברי התורה של משה ולעשותם.

ז] קול דודי דופק – דפיקות אלה בוודאי קדמו הרבה זמן לזמן פתחתי אני, ואם כן מה הם בסדר דברים. וודאי הם כל הדברים אשר דיבר משה כל ימי חייו. אשר חשבנו תמיד לפי הטעם התחתון שהם דברי מוסר ותוכחה. וכפי הנראה ממשוטים של דברים לכאורה, וככל הלשונות הקשים שבתוכחת משה "ממרים הייתם", "הקצפתם", שמילים הללו מורגשים לנו כמו דפיקות וודאי. אף שירת האזינו עצמו יש שנטו לומר שאינה אלא שירת תוכחה. אך הלא ניגון שיר השירים בפנינו והוא עונה לנו טיפשי עלמא לשם מה קוראים אתם את הכאות האלה אשר הוכינו מכות אויב ולא זוכרים שהם אשר הוכיתי בית מאהבי. וכי מי מכריח אותנו לקרוא את דפיקות משה על ישראל שיטיבו דרכיהם כמו דפיקות המשטרה בדלת כאשר הם באים לעצור אותך. שמא יש לקרוא אותה דווקא כדפיקות האוהב הבא

בלילה וראשו נמלא טל קוצותיו רסיסי לילה. והוא דופק בקול אוהב דפיקות פתיחת האהבה וקורא אל אהובתו הישנה פתחי לי.

ח] ראיות ברורות יש לנו להביא על כך שלא היו דפיקות משה אלא דפיקות האוהב. שכן במה ניכרים דפיקות האוהב מדפיקות האויב. וודאי באופן הקריאה שהם קוראים אליך. השוטר קורא בשמך בקרירות ואומר פלוני קום ולך. והאוהב מה כינוי אליך נמצא בפיו, אחותי רעיתי יונתי תמתי. וכעת נבדוק באיזה כינוי משתמש משה עלינו כאשר בא לדפוק על דלתינו. הלא נראה כי את כלל פרשיות התוכחה התחיל בפסוק "בנים אתם להויה אלהיכם", וכיצד כינה והבדיל אותם מאלה שאינו מדבר איתם, אם לא בפסוק "ואתם הדבקים בהויה אלהיכם חיים כולכם היום". ובשם מה הוא מוכיח אותנו להיטיב, "כי כך בחר הויה להיות לו לעם סגולה". זהו הטעם וזהו הסיבה שהוא קורא אותנו. ובפירוש אומר שכל מה שעשה איתנו לא היה אלא "מאהבת הויה אתכם". ובקריאה זו הוא קורא אותנו "ושמעת בקול הויה אלהיך". אם כן אין קריאתו של דין ותוכחה אלא קול דפיקות האוהב אנחנו שומעים בדברים אשר דיבר משה. [ובשפת הסוד, לא היו תוכחות משה מצד הגבורה אלא מצד התפארת הבא מאהבת החסד].

ט] ודודי חמק עבר – הדא הוא דכתיב וימת שם משה עבד הויה. ביקשתוהו ולא מצאתיהו – שמעולם לא נעשו ניסים ונפלאות ומעולם לא למדנו תורה כפי שעשה משה לעיני כל ישראל. למדנו מלשון זה מה שראינו כמה פעמים שאין לנו לקרוא את פרשת ולא קם נביא עוד בישראל כמשה בניגון שמח והחלטי, כאילו כך הדבר וטוב הוא שלא קם עוד נביא כמשה. אלא וודאי הפסוקים הללו נאמרו בניגון של צער וגעגועים גדולים אל הימים הטובים של משה. וכי הוה אמינא שבקלות נקבל את המצב הזה שבו אין שום תורה חדשה יורדת מן השמים כל יום וכל שיש לנו הוא זכרון דברים בעלמא – "זכרו תורת משה עבדי", הלא המצב הזה איננו טוב ואיננו רצוי אינו אלא תוצאת העובדה העגומה של מיתת משה וגניזת תורתו המתחדשת עמו. וכל ימות ישראל מסתובבים הם אחר מיתת משה ואומרים ביקשתוהו ולא מצאתיהו קראתי ולא ענני עוד מבקשת אנכי נביא כמשה

עוד מבקשת אנכי ניסים כמשה עוד מבקשת אנכי אהבת הויה גלויה עלינו כימי עולם משה עמו.

רבי יצחק: דודי זה הקב"ה

[י] רבי יצחק שמע את כל המדרש הזה אך לא נחה דעתו בו. רבי יהודה פירש יפה את המעמד של יום מיתת משה וגילוי תורת האזינו בפסוקים הללו. אך חסר היה לו משהו בפירוש הזה. הוא לא הלם את ששמע הוא בפסוקי שיר השירים וממילא את שיש לשמוע ביום מיתת משה. הלא ידענו תמיד כי שיר השירים אינו אלא דימוי יחסי הקב"ה ונשמה. ומה אומר כאן רבי יהודה כי דודי דופק זה משה והוא אשר חמק עבר. אין הדבר כן אלא – קול דודי דופק זה הקב"ה, ודודי חמק עבר זה הקב"ה. ומתי היה דופק ומתי חמק עבר, בדיוק באותם הזמנים שדיבר בהם רבי יהודה. אך לא מצד משה עלינו להתבונן במאורעות אלה אלא מצד הקב"ה בכבודו ובעצמו.

[יא] כי מהו כל עיקר מעלת ימי משה. שורש מעלת משה כלול בכתוב הזה "אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה" ושורש הבכי והצער על הירידה ממדרגה זו כלולים בפסוק אחר "ויאמר אנכי שר צבא הויה עתה באתי". למדנו כי בימיו של משה הציע הקב"ה שישלח איתו מלאך ומשה בכל תוקפו מיאן בזה ואמר אם אין פניך הולכים אל תעלני, הולך אני את פניך או בכלל לא. ותיכף ויעבור הויה על פניו ויקרא הלכו פניו איתנו כל ימות משה. ותיכף שמת משה בהיות יהושע ביריחו ראה יהושע את המלאך, אמר לו אני הוא המלאך שבאתי בימיו של משה ודחה אותי, עתה באתי. קיבל יהושע את המלאך הזה שאך לפני רגע לא ידע הלנו אתה אם לצרנו. באותה שעה אמרו זקני ישראל אוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה.

[יב] ביאור ההבדל בין פניך למלאך מפורש שם בפרשת משפטים. אצל המלאך השמר בקולו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם. ואילו כאשר ויעבור הויה על פניו

תיכף נושא עון ופשע וחטאה. מלאך משמעותו שליח הנשלח מאת הקב"ה, כלומר הנהגה שנקבעה מצידו כחוק קבוע שאין לשנותו. לפיכך אין מלאך אחד עושה שני שליחויות כי כתב אשר נכתב בטבעת המלך אין להשיב. ואילו פני הויה עצמם, משתנים הם כל שעה לפי הצורך והענין ואין לומר בהם זה החוק ואין לשנותו אלא אדרבה ישא פניו אליך, בכל יום ובכל עת בהארה מחודשת באוא"ס. וכך היו ימי משה שלא היה בהם תורה שצריך ללמדה חוקת עולם אלא כל יום ויום על פי הויה יחנו ועל פי הויה יסעו, וכפי שלמדנו בפרשת וילך בסוד המן בזכות משה. כך היתה תורת משה וכך היתה הנהגת ה' עלינו בימי משה. אך מימות יהושע ואילך אין לנו אלא הנזכר מתורת משה, חוקת עולם המתיישנים והולכים ואין לשנותם כי את הנחתם בטבעת המלך אין להשיב, כדרך המלאך. כמה עלינו לטרוח ולהמשיך עלינו את הדרך שלמעלה מן המלאכים והוא אור הפנים המופיעים בכל יום ויום מחדש. ובו ישא לכל פשעינו.

זוהר האזינו: מאמר ב – האזינו השמים

מאמר שמעי שמים והאזיני ארץ

משה קרוב למלך וישעיה רחוק

[א] האזינו השמים. רבי חייא אמר: זכאה חולקיה דמשה יתיר על כל בני עלמא. ת"ח כתיב (ישעיה א) שמעו שמים והאזיני ארץ כי יי' דבר. בישעיה דהוה רחיקא יתיר מן מלכא כתיב שמעו שמים והאזיני ארץ, משה דהוה קריב יתיר למלכא כתיב האזינו השמים, ותשמע הארץ וגו'.

משה דיבר מעצמו וישעיה כי יי' דיבר

[ב] תאנא: בהווא שעתא דאמר ישעיה שמעו שמים והאזיני ארץ, כמה גרדיני טהירין אזדמנו לתברא רישיה, נפקא קלא ואמר מאן הוא דין דבעי לארעשא עלמין, עד דפתח ואמר לאו אנא ולא דידא אלא כי יי' דבר ולא אנא.

משה מה כתיב, האזינו השמים ואדברה, אנא ולא אחרא, ואדברה בלא דחילו. ותשמע הארץ אמרי פי, ולא מאחרא. זכאה חולקיה.

האזינו השמים רומזים לשם

[ג] א"ר אבא: באתוון גליפן דר' אלעזר, האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ, הכא אתרמיזא שמא דקודשא עלאה.

משה דיבר על השמים הידועים וישעיה על שמים סתם

[ד] ר' יוסי אמר: תו מה בין משה לישעיהו. משה אמר האזינו השמים, השמים - אינון דאשתמודען, השמים דאקרון שמא דקב"ה. ותשמע הארץ - ההיא דאשתמודעא. ישעיהו כתיב שמעו שמים ולא השמים, והאזיני ארץ ולא הארץ.

ועם כל דא בעו לאענשא ליה עד דאמר כי יי' דבר. ומשה אמר כולי האי וכתיב ואדברה, אמרי פי, האזינו השמים ואדברה וגו'

מקורות ומפרשים

משה וישעיה – ספרי דברים פסקא שו, רש"י ישעיה א, ב

השמים הידועים – רמב"ן דברים לב, א

אור יקר האזינו סימן א

זוהר האזינו: לדבר אל השמים והארץ

שמעו נא רבותי השמים והארץ

א] כל דרשה צריכה אל פתיחה המספר אל מי הוא פונה. דרכם של רוב בני אדם להתחיל שמעו נא רבותי, דעו חברי, וכדומה. משה רבינו כאשר קיבץ את כל ישראל ודיבר אליהם היה פותח "שמע ישראל", "הסכת ושמע ישראל היום", זה היה כמו שורת הכתובת של הדרשה, להודיעני אל מי הוא מופנה. פתיחה זו איננה הודעת דברים בעלמא שהרי הכל יודעים אל מי אתה מדבר מתוך ההקשר. אבל הוא פותח את אופן עומק הדרשה, הוא אומר ממי אל מי הוא מדבר, מאיזה לב לאיזה לב, מאיזה מקום ומדרגה נובעים דיבורים הללו ואל איזה מדרגה נפשית הם מכוונים. הפותח שמעו נא רבותי מבטא בכך שהוא מכבד את הציבור וקורא להם רבותיו ומתוך שהוא מכבד אותם מבקש שישמעו אליו. משה רבינו הפותח שמע ישראל מבטא בכך שישנה מדרגה שנקראת כללות ישראל ואל מדרגה זו הוא מכוון את דבריו. וכך אנחנו קוראים פעמיים ביום חלק מדרשה כזו ופותחים בה שמע ישראל, לומר שתכוון בישראל שבך לשמוע את דברי משה, עד שיתכוון שומע ומשמיע.

ב] פעם אחת בסוף כל דרשותיו שהם ספר דברים, פתח משה בדרשה מיוחדת שקראה שירה. אל שירה זו הקדים הקדמה מפורטת המבאר באיזה אוזן יש לשומע אליה ובאיזה קול יש לדורשה. ובסיומה חזר שוב שימו לבבכם וגו', למען נדע שאין דרשה זו כשאר דרשותיו שפתח בהם שמע ישראל. פתח בה לא פחות ולא יותר האזינו השמים ותשמע הארץ. ונפלאה ליבנו מה פשר כתובת יעד כזאת. ומי הם השמים והארץ שישמעו ויאזינו אל דבריו של משה, ומה נתייחדה שירה זו שהפנה אותה אל השמים ואל הארץ.

ג] עוד נביא אחד נשלח לישראל ופתח את נבואתו במה שסיים משה. חזון ישעיהו בן אמוץ וגו', שמעי שמים והאזיני ארץ כי הויה דיבר. אף הוא נהג כמשה והפנה

את דרשתו אל השמים ואל הארץ, ובוודאי ממשה רבינו למד שכך כל הנביאים קיבלו את נבואותיהם מסיני והם תלמידי משה רבינו. עלינו להטות אוזן להדהוד זה שהדהד ישעיה הנביא את פתיחתו של משה, ושינה בה דברים, ומכך נעמוד יותר על פשר הפתיחה ומה בין משה לכל הנביאים וישעיה הנביא.

משה בשמים וישעיה בארץ

[ד] כפי שלמדנו למעלה, שירת האזינו אינם דברי תורה פשוטים, אלה הם דברים שלא יכלו להיאמר בשום יום זולת יום מיתת משה. ולא אל היום הזה לבד כווננו כי אל כל הימים שיהיה משה מת ויבקשו בני ישראל את השירה הזאת למצוא בה עדות על מצבם ותורתם. אם כן ביותר עלינו ללמוד את צורת הפתיחה המופלאה הזאת שהתייחדה מכל שאר הפתיחות שבתורה ושבעולם ובוודאי עומדת היא על הייחוד של דברי התורה שהיא פתיחה אליהם. וכאשר למדנו כי שירת האזינו עומד על הקושיא הזו של מה נעשה במיתת משה ולא נמצא עוד איש במדרגתו, הרי בוודאי כי גם בפתיחה זו מתייחד מדרגת משה על שאר הנביאים, שהוא הדבר אשר הראה לנו משה ביום מיתתו ולא נמסר כל חייו ולפיכך לא עמדו כל התלמידים הנביאים על כך. אבל משה עצמו את סוד עצמו סיפר בשירה זו ופתחה כך. לפיכך נבחן דווקא כאן ההבחנה הגדולה שבין פתיחת משה לבין פתיחת תלמידו ישעיה. וכמה דיוקים דייקו חז"ל בהבדלים שביניהם אשר מהם יש לעמוד על שורש הסוד שמשה רוצה לספר בהאזינו שהוא עליון על כל הימים והנביאים.

[ה] דיוק ראשון דייקו בספרי, והוא התייחסות הלשונות. משה נתן האזנה לשמים ושמיעה לארץ וישעיה נתן שמיעה לשמים והאזנה לארץ. אמרו על כך כי האזנה הוא לשון האזנה מקרוב, כלשון הטיית אוזן לשמוע סוד מקרוב, ואילו שמיעה משמעו שמיעה מרחוק, כמו שכתוב שמועה מארץ מרחק. אם כן משה מדבר בקירבה אל השמים וישעיה מדבר בקרבה אל הארץ. אמרו משה היה קרוב אל השמים, שכן גר שם ארבעים יום וארבעים לילה, ולא עוד אלא שהוא יום מתו

ועלייתו אל השמים, לכן דיבר אליה בלשון קרוב ואילו ישעיה היה קרוב אל הארץ לפיכך דיבר אליה בלשון קרוב ואל השמים היה צריך לצעוק למרחוק שישמעו.

[ו] ענין זה לפי פשוטו מעט מוזר. אך הזוהר דורש אותו בלשונו ואומר "משה היה קרוב למלך". החליף את השמים במלך. ועניינו כפי פירוש כל המפרשים לפי המבואר בזוהר להלן, כי השמים אינם רומזים אלא לשם הויה. וכך הוא בלשון חכמים 'השמים' הם כינוי אל הקב"ה היושב בשמים. ואילו הארץ אינו כינוי מפורש בלשון חכמים להקב"ה. אלא אם הקב"ה נרמז בישיבה בשמים הרי הארץ רומז אל בריותיו אשר על הארץ, כי האלהים בשמים ואתה על הארץ. אם כן משה היה קרוב יותר אל הקב"ה וישעיה היה קרוב יותר אל העולם.

[ז] ומה ענין הקירבה הזו והשינוי הזה? האם הוא בסתם שמשה היה במדרגה יותר עליונה. על פי הזוהר גם הארץ אינה אלא כינוי אל השכינה השוכנת בארץ. אם כן אין החילוק שמשה קרוב לה' וישעיה רחוק. כי וודאי כל הנביאים קרובים אל ה'. אבל החילוק הוא באיזה דרך הם מגיעים אליו ובאיזה אופן הם שומעים את קולו. משה השתמש באספקלריא המאירה, בספירת התפארת הנקרא שמים, היינו הבין את הקב"ה באופן שמיימי, באופן מופשט באופן של תורה בדברים כמות שהם. ישעיה ושאר הנביאים השתמשו באספקלריא שאינה מאירה, היינו בספירת המלכות הנקראת ארץ. היינו הבינו את הקב"ה כפי שהוא שוכן בארץ. מתוך כל האופנים שאפשר לחוש בהם את מציאות ה' בארץ. ואין השינוי מצד ה' אלא לפי האופן שהוא נרגש בו כך הוא נקרא בשמות אחרים. על פי הזוהר כאשר אתה אומר ארץ אין לך לכוון על הכלי של הארץ הגשמית כי למה זה מענין. אבל כל דבר בעולם יש בו תחושה אלוהית שונה, כאשר אתה גר בארץ עוסק בדרך ארץ יש לך תחושה מסוימת שנקרא שכינה. כאשר אתה גר בשמים עוסק בתורה בשבת יש לך תחושה אלוהית אחרת שנקרא הקב"ה. ובזה נתחלקו משה וישעיה שמשה היה קרוב יותר אל השמים וישעיה היה קרוב יותר אל הארץ. ולא שחסרה לאחד מהם הצד השני אדרבה שניהם הזכירו הן את השמים

והן את הארץ כי הם כלולים זה בזה, אבל ההבדל הוא בכיוון. ישעיה התחיל מן הארץ ומשם הבין את השמים ואילו משה התחיל בשמים ומשם הבין את הארץ.

משה דיבר בשם עצמו וישעיה בשם ה'

[ח] הזוהר העמיק עוד ומצא עוד הבדל גדול ושורשי בין דברי משה לדברי ישעיה. צייר התנא שבזוהר את הפסוק בישעיה בסיפורו השלם כך. כאשר קוראים אנחנו את ישעיה רואים אנחנו התחלה גדולה בומבסטית, שמעו שמים והאזינו ארץ! שזו בוודאי קריאה הזוקקת עוז רב, כי מי יוכל לקרוא אל השמים ואל הארץ רק המאמין שדבריו נוגעים אל כל השמים וכל הארץ. והרי רוב בני העולם אינם יכולים לקרוא אלא לעשרה שומעיהם. ואולם כאשר אנחנו קוראים הלאה בספר ישעיה נראה כאילו ישעיה נסוג מעט מן הבומבסטיות הזאת, והוא מצטנע, כי ה' דיבר. מצייר הזוהר, כאשר ישעיה הנביא התחיל שמעי שמים וגו', כמה 'גרדיני טהירין' (שומרים ברורים) התרגשו עליו וביקשו לשבור את ראשו! אמרו מי הוא זה שמבקש להרעיש שמים והארץ. מיד הצטדק ואמר לא אנכי עושה ומדבר אלא כי הויה דיבר, נחה דעתם. ואילו משה רבינו, לא די שאיננו מתנצל בסוף הפסוק כי ה' הוא המדבר וקורא אל השמים ואל הארץ, אדרבה בפירוש הוא אומר האזינו השמים – ואדברה! בגוף ראשון, אנכי משה אדברה. ותשמע הארץ – אמרי פי! לא דיבר פי ה' אלא אמרי פי של משה. ולא התרגשו עליו ולא בלעוהו ולא שברו את ראשו. אשרי חלקו של משה.

[ט] יש לנו לצייר את הענין הזה בפשטות. כל דרשן מן החכמים כשהוא פותח את דברי תוכחתו אינו פותח בשם עצמו אלא בשם משה, 'כתוב בפסוק', ולאחריו 'איתא בגמרא', וכדומה. בדומה אל ישעיה שאיננו מעיז לדבר בשם עצמו, צריך הוא לומר 'כי ה' דיבר'. כמי שאומר בימינו 'שטייט אין פסוק'. משה רבינו לא היה פותח מעולם כתוב בפסוק שהלא הוא עצמו הפסוק היה. אדרבה הפסוקים הם רשימת דבריו של משה. זה עצמו הוא משמעות האספקלריא המאירה של משה שמשא אינו חוזר על דבר שכבר נאמר לפניו, משה אינו מדבר בשם ה', משה

עצמו מדבר ודברו הוא שכינה מדברת מתוך גרונו. אמר ר' יואל אשר שליט"א אפשר שזה ממש פירוש דברי ישעיה כי ה' דיבר, ואיפה דיבר, בתורת משה. הרי ישעיה הנביא בפשוטו ציין אל דברי משה שהם דבר ה' ועליו נסמך. משה רבינו לא נסמך על אף אחד בדבריו, דבריו עצמם הם דברי תורה המקוריים. אשרי אשר יגע במעט במדרגה זו.

מילות משה הם מקורות שמות הקודש

[י] רבי אבא הוסיף עוד דבר שלישי הנמצא בהאזינו של משה ולא בהאזינו של ישעיה. ואמר כי באתון גליפן של רבי אלעזר, שהוא ספר האותיות החקוקות של רבי אלעזר, העוסק בסוד צירופי האותיות שבתורה הנקראים חקיקות, כי חקיקות היינו שמתייחסים לסוד צורת האותיות עצמם עוד בטרם נהיו למילים ומשפטים, שבכך עוסק הצירוף כחכמת ספר יצירה חקק יה הויה צבאות. כתוב שם שבמילים אלה האזינו השמים ותשמע הארץ חקוק שם קדוש. המפרשים התלבטו מהו השם הקדוש שהוא רומז אליו ועי' בדבריהם רעיונות שונים. ואנחנו אין עסקנו בזיהוי השם היוצא מפסוק זה אלא בהבנת עניינו לדרוש הזה. ולדרכנו נפרש כי דברי רבי אבא הם המשך למה שמשה לא סיים 'כי ה' דיבר'. כי דבריו של משה אינם צריכים לפרש שלא מעצמו הם אלא מפי ה', כי אדרבה כל תורת משה כולה שמותיו של הקב"ה הם אפילו במה שאינו מפורש כשם [ועי' רמב"ן בהקדמה על התורה וצל"ע אם נאמר כזה גם על דברי הנביאים].

[יא] יתירה מזו. אמר הרבי ר' בונם כי העולם טועים לחשוב ששם ע"ב היוצא מפסוקי קריעת ים סוף ויסע ויבא ויט משמעותו שבכח השם הזה קרע משה את הים. ואמר הרבי שאינו כן אלא קריעת הים חידש את השם הזה. והוא מאמר הכתוב 'ותעש לך שם כיום הזה'. שמאז יום קריעת ים סוף נעשה השם הזה שהוא שם ע"ב. וכך נאמר, שכאשר משה רבינו אומר כי שם הויה אקרא שונה הוא קריאה זו מקריאת כל הנביאים האחרים בשם הזה. ישעיה הנביא קורא לה' בשם שכבר נקרא לו על ידי משה. אבל משה רבינו כאשר הוא קורא בשם הויה הרי

בזה עצמו הוא מחדש שייקרא הא"ס בשם הויה. ולפיכך אינו צריך להסתמך על הציטוט הקודם לו אלא באמירתו הוא מחדש את השמות. ולא השמות המפורשים בלבד אלא גם מאמרו האזינו השמים ותשמע הארץ חידוש שם מיוחד הוא.

משה מדבר על השמים הידועים וישעיה על השמים סתם

יב] רבי יוסי הוסיף עוד הבחנה רביעית בין האזינו של משה לשמעי של ישעיה. ודייק כי משה מזכיר את השמים בה"א הידועה, ואילו ישעיה מזכיר את השמים והארץ סתם. וביאר רבי יוסי כי מה הם השמים הידועים, וודאי אינם אלא אותם השמים הנודעים, אותם שנודעו מן הפסוק הראשון בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, אשר ענינם ידוע ליודעים שהם התפארת והמלכות של עולם האצילות. ואילו ישעיה כנראה דיבר על השמים והארץ התחתונים האלה. שאין מגיע להם ייחוד להיות בה"א הידועה, (ה"א היא השכינה עצמה ה להויה תגמלו זאת), אבל הם שמים וארץ סתם.

יג] סגנון זה רווח בכתבי המקובלים באמרם על פירוש כינוי "כנודע", כנודע ששמים הוא הז"א וארץ הוא המלכות. ויתמהו המעיינים וכי דבר זה נודע הוא. הלא סוד כמס הוא אצל בעלי הסוד. אבל הקבלה רוצה לכוון תודעה של נודע. שהפשטות הידועה, היא שהכל הם כינויי הספירות, ואילו המציאות הארצית אינה אלא איזה שמים סתם שאינם ידועים. כמו שאומרים החטא הידוע והכל יודעים למה הכוונה כך השמים הידועים הכל יודעים למה הכוונה. ועוד כי אלה הם השמים הנודעים באמת, כי כל החכמה עומדת על הידיעה באמת ככתוב וידעת היום. ואילו השמים סתם אינם נודעים אלא קיימים אבל אין יודע אותם. וה"א הידיעה רומז תמיד למעיין אל הדבר שאפשר לדעת אותם, השמים אינן דאשתמודען כי כל קיומם הוא בסוד הידיעה כאמור שנבראו בגין דישתמודעון ליה, ודרכם נודע הא"ס אל הנבראים.

[יד] בוודאי אין הפירוש בדברי הזוהר שישעיה הנביא התכוון אל הארץ התחתונה סתם. וכבר ראינו למעלה דאדרבה ישעיה היה קרוב אל מידת המלכות ולכן אמר האזינו ארץ. אבל הענין הוא שישעיה הנביא עדיין דיבר בהסתרה. ולא הראה את הסודות מפורשים לומר עליהם כי הוא זה. אלא דיבר בתחתונים ורמז אל העליונים. אבל משה רבינו בשירת האזינו דיבר באופן מפורש, השמים והארץ. וגילוי זה רוצה רבי שמעון לכוון באדרא זוטא, כאשר מאריכים עוד במאמר הבא להתווכח עם הברייתות שכינו אל הספירות בשמות הרקיעים והגלגלים והכוכבים. ורשב"י אמר אין אנחנו בדרך הזה אלא באורחא דאורייתא קוראים אנחנו אל הספירות בשמות אשר קרא להם אביו, בשפה ברורה ובלשון מפורשת. למען לא יטעו בהם דורות הבאים שלא ידעו את הסודות הכמוסים בהם. וכך אכן עשה משה בשירת האזינו שהוא דיבור בסגנון היותר קרוב אל הסגנון הנבואי מרוב דברי משה. אבל גילה בהם שבדברי משה יש סודות מפורשים ואינם חוקים קבועים כמו שהיה מושג זה מובן אצל נביאים. אדרבה קביעות דברי משה הוא לפי שהוא השיג את הדברים וחדשם ולא ציטטם מפי אחרים, ואת זה דיבר באופן מפורש בשירת האזינו. [ועי' פרדס רמונים שער ערכי הכינויים שחלק על ר"מ דלאון שאמר שסיבת ריבוי הכינויים בקבלה הוא להסתיר את הדברים, וכפי הנראה הזוהר להלן מתכוון גם הוא לחלוק על רעיון כזה].

